

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Zuzana Znojilová

**VÝZNAM NÁROČNÝCH ELEKTRONICKÝCH KOMPENZAČNÍCH
POMŮCEK PŘI PRACOVNÍM UPLATNĚNÍ OSOB SE ZRAKOVÝM
POSTIŽENÍM V OLOMOUCKÉM KRAJI**

**USE IN THE WORKPLACE OF SPECIAL-PURPOSE ELECTRONIC DEVICES
BY PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENT IN THE REGION OF LOMOUC**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 22. února 2012

Obsah

Úvod.....	5
1. Zrakové postižení.....	6
1.1. Vymezení základních pojmů	6
1.2. Klasifikace lidí se zrakovým postižením.....	7
1.3. Příčiny praktické nevidomosti v produktivním věku	12
1.4. Vliv zrakového postižení na osobnost člověka	13
2. Náročné elektronické kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením.....	17
2.1. Vymezení pojmu	17
2.2. Členění náročných kompenzačních pomůcek pro zrakově postižené.....	18
3. Zaměstnávání osob se zrakovým postižením	26
3.1. Legislativní vymezení	26
3.2. Pracovní rehabilitace.....	28
3.3. Rekvalifikace	30
3.4. Podporované zaměstnávání	33
4. Empirické šetření	
4.1 TyfloCentrum	36
4.2 Stanovení cíle a metody empirického šetření	37
4.3 Zhodnocení empirického šetření.....	40
Závěr.....	47
Použitá literatura:	48
Seznam příloh:	51

Úvod

Zrakové postižení je jedno z nejtěžších smyslových postižení. Takto postižení lidé jen těžko nacházejí pracovní uplatnění. Tradiční povolání, v nichž se lidé se zrakovým postižením mohli realizovat, jsou vytlačována na okraj zájmu společnosti. Ručně pletené proutěné výrobky jsou k nám dováženy za podstatně nižší cenu z jiných zemí.

V současné době dochází k prudkému rozvoji výpočetní techniky. V tomto směru výrobci myslí i na lidi se zrakovým postižením. Počítače jsou ozvučovány tak, aby s nimi mohli pracovat i nevidomí uživatelé. Takto upravené počítačové sestavy a doplňky k nim se nazývají náročné elektronické kompenzační pomůcky. Lidé se zrakovým postižením mohou s jejich pomocí číst texty v černostisku, psát a přijímat mailovou poštu, vyhledávat informace na internetu.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaké možnosti pracovního uplatnění mají lidé se zrakovým postižením, kteří vlastní náročnou elektronickou kompenzační pomůcku a umí ji ovládat, s možnostmi, jež nabízí pracovní trh lidem s podobným postižením, kteří tuto pomůcku nemají a ovládat ji neumějí.

Do pojmu pracovní trh zařazuji pro účely své bakalářské práce chráněné dílny, neziskové organizace, výrobní družstva i otevřený trh práce, kde má člověk se zrakovým postižením možnost pracovat jako zaměstnanec nebo jako osoba samostatně výdělečně činná.

Pracovním uplatněním se v této bakalářské práci rozumí práce získaná na hlavní pracovní poměr, nebo na dohody o pracovní činnosti či provedení práce. Do pracovního uplatnění jsem též zahrnula brigády a práce na živnostenský list.

Pracuji v organizaci, která pomáhá lidem se zrakovým postižením při hledání zaměstnání. Výstupy z předložené bakalářské diplomové práce mohou posloužit jako vodítko sociálním pracovníkům či pracovnícím v poradenství při výběru povolání pro lidi se zrakovým postižením a také organizaci při plánování nabízených služeb v budoucnosti.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních bloků, na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, empirická je obsažena v kapitole čtvrté.

Nejprve vymezím pojem zrakové postižení. Budu se také zabývat jeho dopadem na osobnost člověka.

Poté popíšu, co znamená pojem náročná elektronická kompenzační pomůcka, uvedu její jednotlivé typy a popíšu, pro koho jsou vhodné.

Ve třetí kapitole budu popisovat způsoby začleňování zrakově postižených osob do pracovního procesu.

V empirické části budu vycházet z části teoretické. Budu zkoumat možnosti pracovního uplatnění lidí se zrakovým postižením, kteří umí ovládat náročnou elektronickou kompenzační pomůcku, s možnostmi lidí se zrakovým postižením, kteří tuto náročnou elektronickou kompenzační pomůcku ovládat neumějí.

Závěr bude patřit zhodnocení empirické části.

1. Zrakové postižení

V této kapitole vysvětlím pojem zrakové postižení, uvedu stupně zrakového postižení, nejčastější příčiny slepoty v produktivním věku a popíšu vliv zrakového postižení na osobnost jedince.

1.1. Vymezení základních pojmů

Zrak je smysl, který je považován za nejcitlivější. Podává v minimálním časovém období maximum informací, umožňuje člověku orientovat se v prostoru, vnímat barvy, tvary, vzdálenosti, pohyb a jeho směry. Zrakem vnímáme 75-80% všech informací. Jeho poškozením, poruchou či úplnou ztrátou je člověk v jejich získávání omezen.¹

Tento deficit musí kompenzovat pomocí ostatních smyslů. Pohybovou aktivitou, posilováním paměťových schopností, a pokud ke ztrátě nedošlo již v raném dětství, tak i představou o vnějším světě pomocí svých dosavadních osobních zkušeností. Ztráta zraku ovlivňuje život člověka jen jako jedna podmínka v komplexu vnitřních a vnějších činitelů, navzájem se ovlivňujících.²

Za člověka se zrakovým postižením můžeme považovat jedince, u kterého nedojde ani po optické korekci k optimalizaci zrakové ostrosti. Jinými slovy jsou to lidé, které zraková vada omezuje v běžném životě. Nepatří mezi ně tedy ti, jejichž vada se dá korigovat brýlemi a poté mohou vykonávat činnosti bez jakéhokoliv omezení.³

¹ KEBLOVÁ, A. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky základní školy*, 1. vydání. Praha: Septima, 1995, s. 4.

² ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986, s. 5.

³ Klasifikace zrakového postižení dle WHO [online]. SONS ČR.]. Dostupné na: <http://www.sons.cz/klasifikace.php>[cit. 18. 11. 2011]

1.2. Klasifikace lidí se zrakovým postižením

Mluví – li se o klasifikaci, předpokládá se zařazení do určitých skupin. Při bližším seznámení se s problematikou zjistíme, že jednotná klasifikace zrakového postižení neexistuje. Není možné posuzovat zrakové postižení jen z jednoho hlediska. Každá příčina omezení funkčnosti má jiné důsledky. Navíc se poruchy vidění mohou vzájemně kombinovat a vznikají pak specifická zraková postižení, ovlivňující člověka.⁴

*„Nejčastější klasifikace osob se zrakovou vadou probíhá podle stupně postižení, který je odvozen převážně od vizu“.*⁵

V následujícím textu nabídnu čtenářům členění zrakového postižení z různých hledisek od více autorů. Nejznámější je:

Klasifikace zrakového postižení dle WHO:

*„Vychází z nejlepší dosažitelné zrakové ostrosti na lépe vidoucím oku. U onemocnění, která vedou k omezení zorného pole, je hranice 10 stupňů od bodu fixace. Pokud je zorné pole na lepším oku pod touto hranicí, je podle Světové zdravotnické organizace doporučeno stav klasifikovat jako slepotu.“*⁶

Tato klasifikace rozděluje zrakové postižení do pěti skupin, z nichž střední slabozrakost je nejlehčí a úplná slepota nejtěžší forma zrakového postižení.

- 1. Střední slabozrakost** - zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než $6/18^7$ (0,30) - minimum rovné nebo lepší než $6/60$ (0,10); $3/10$ - $1/10$, kategorie zrakového postižení 1.
- 2. Silná slabozrakost** - zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než $6/60$ (0,10) - minimum rovné nebo lepší než $3/60$ (0,05); $1/10$ - $10/20$, kategorie zrakového postižení 2.

⁴ LUDÍKOVÁ, L, STOKLASOVÁ, V. *Tyflopedie pro výchovné pracovníky*, 1. Vydání. Olomouc: UP 2006. s. 5-6.

⁵ LUDÍKOVÁ, L. STOKLASOVÁ, V. *Tyflopedie pro výchovné pracovníky*, 1. vydání Olomouc:UP, 2006. s. 9.

⁶ ČÁLEK, O. *Pracovní uplatnění zrakově postižených osob*. 1. vydání. Praha: SPN, 198, s. 155

⁷ Tzv. Snellenův zlomek – nalevo od lomítka je vyjádřena vzdálenost člověka zrakově postiženého od čtecí tabule v metrech. Vpravo je vyjádřena vzdálenost v metrech, ze které by ze čtecí tabule stejnou velikost písma četl člověk s průměrným viděním.⁷

3. Těžce slabý zrak

a) zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 3/60 (0,05) - minimum rovné nebo lepší než 1/60 (0,02); 1/20 - 1/50, kategorie zrakového postižení 3;

b) koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45 stupňů.

4. **Praktická slepota** - zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí 1/60 (0,02), 1/50 až **světlocit nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena**, kategorie zrakového postižení 4.

5. **Úplná slepota** - ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybnou světelnou projekcí, kategorie zrakového postižení 5. ⁸

Jde pouze o doporučení řídit se touto klasifikací. Jednotlivé země si určují vlastní kritéria. To platí především v řešení právních otázek a také v oblasti sociální péče.⁹

Květoňová ve své knize rozčleňuje zrakové poruchy podle typu vidění do pěti skupin¹⁰ :

- **Porucha zrakové ostrosti** – jedinec nevidí zřetelně. Má problémy s rozlišením detailů;
- **postižení šíře zorného pole** – omezení prostoru, který jedinec vidí. Zraková ostrost může, ale nemusí být zachována;
- **okulomotorické poruchy** – špatná koordinace pohybu očí. Jedinec má problémy při sledování předmětu, který se pohybuje, nebo při úchopu předmětu;

⁸ Klasifikace zrakového postižení dle WHO [online]. SONS ČR. Dostupné na WWW: <http://www.sons.cz/klasifikace.php> [cit. 18. října. 2011]

⁹ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 11.

¹⁰ KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. 2. dopl. vydání. Brno: Paido, 2000. s. 18.

- **Obtíže se zpracováním zrakových podnětů** – vzniká poškozením zrakového centra v kůře mozku. Jedinec není schopen interpretovat, co vidí;
- **Poruchy barvocitu** – jedinec není schopen rozeznávat barvy.

Podle Ludíkové se zrakové postižení člení dle následujících kritérií¹¹:

- Etiologické hledisko postižení
 - Vady orgánové;
 - Vady funkční;
- Doba vzniku zrakového postižení
 - Vady vrozené;
 - Vady získané;
- Trvání zrakového postižení
 - Vady krátkodobé;
 - Vady dlouhodobé;
- Stupeň zrakového postižení
 - Nevidomost;
 - Zbytky zraku;
 - Slabozrakost.

Dále je možno zrakové postižení členit takto¹² :

- Lidé nevidomí;
- Lidé se zbytky zraku;
- Lidé slabozrací;

¹¹ LUDÍKOVÁ L. STOKLASOVÁ V. *Tyflopédie pro výchovné pracovníky*, 1. vydání. Olomouc:UP, 2006. s. 6-9.

¹² LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopédie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 12.

- Lidé s poruchami binokulárního vidění.

Lidé nevidomí - Nejtěžší formou zrakového postižení je bezesporu **nevidomost**.

Tu lze charakterizovat jako: „*ireverzibilní pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60-světlocit*“.¹³

Nevidomost rozdělujeme na¹⁴:

- Praktickou – vyznačuje se poklesem centrální zrakové ostrosti pod 3/60 do 1/60 včetně nebo také zúžením zorného pole menší než 10°, ale větší než 5° kolem centrální fixace;
- Skutečnou – projevuje se poklesem centrální zrakové ostrosti pod 1/60 nebo jen zachováním světlocitu. Binokulární zorné pole je zúženo 5° a méně. Platí to i tehdy, kdy zraková ostrost kolem centrální fixace je neporušena;
- Plnou – vymezení je od zachovaného světlocitu s chybnou světelnou projekcí až po jeho úplnou ztrátu (amauróza).

Toto vymezení odpovídá klasifikaci zrakového postižení dle WHO.

Nevidomosti odpovídá stupeň zrakového postižení dle WHO číslo tři – těžce slabý zrak, čtyři – praktická slepota a pět – úplná slepota.

Nevidomost může být buď¹⁵:

- Vrozená, kdy příčinou mohou být např. dědičné změny;
- Získaná, může vzniknout jako komplikace diabetu, po úraze apod.

Nevidomí lidé – řadí se do kategorie s nejtěžším postižením zraku.

Jejich zrakové vnímání je silně narušeno. Nemohou se dorozumívat s druhými lidmi pomocí zraku. K tomu musí využít jiné kompenzační činitele. Tyto činitele lze zařadit do dvou skupin¹⁶:

- Nižší – hmat, sluch, čich, chuť;

¹³ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 12.

¹⁴ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 12.

¹⁵ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 12.

¹⁶ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 13.

○ Vyšší – myšlení, paměť, představy, obrazotvornost a emoce.
Ztráta zraku postihuje celou osobnost člověka.¹⁷

Lidé se zbytky zraku

Tito lidé jsou na mezistupni, kdy horní hranice je slabozrakost a dolní nevidomost. Jejich vizus je tak nízký, že i s brýlovou korekcí vidí jen prsty těsně před očima. Plakátové písmo čtou jen s pomocí optických pomůcek. Pohyb v prostoru je pro ně při využití zraku téměř nemožný. Používání bílé hole se stává nezbytností. Lidé se zbytky zraku je možno rozdělit do dvou skupin¹⁸:

- První skupinu tvoří ti, kteří se více zaměřují na způsob poznávání využívaný nevidomými (využívají jiné smysly, než zrak);
- Druhou skupinou jsou pak ti, kteří využívají způsob poznávání vidomých (co nejvíce se snaží využívat zrak).

Zbytky zraku mohou být stacionární, nebo může dojít ke zlepšení či naopak k progresi choroby, která povede až k úplné nevidomosti.

Lidé slabozrací

Slabozrakost „je ireverzibilní pokles zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 až 3/60 včetně“.¹⁹

Slabozrakost se dělí na²⁰:

- Lehkou;
- Střední;
- Těžkou.

Může se objevit narušení zorného pole, jedná se o zúžení (až po tubicové vidění), nebo jeho výpadky.

Lidé s poruchami binokulárního vidění

¹⁷ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopédie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 13.

¹⁸ HAMADOVÁ, P. KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. 1. vydání. Brno: Paido, 2007. s. 20.

¹⁹ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopédie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 14.

²⁰ RENOTIÉROVÁ, M. LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. 1. Vydání. Olomouc: UP, 2004. s. 199.

- **Binokulární vidění** „je schopnost vytvoření jednoduchého prostorového vjemu, tj. jednoho obrazu fixovaného předmětu.“²¹

Amblyopie - jedná se o snížení zrakové ostrosti u jednoho oka, na kterém proběhl špatný rozvoj binokulárního vidění. Oko, které hůře vidí, je vyřazováno z činnosti, oslabuje se a uhýbá. Náprava je možná, musí se s ní však začít co nejdříve. Trvá dlouhodobě.²²

Strabismus - dochází k poruše spolupráce očí.²³

1.3. Příčiny praktické nevidomosti v produktivním věku

Pro ucelenější pohled na problematiku zrakového postižení uvádím nejčastější příčiny poškození zraku, končící až praktickou nevidomostí v produktivním věku od 18-64 let.

K částečné nebo úplné ztrátě zraku v tomto období může dojít různým způsobem. Kromě narušení retiny u diabetiků, glaukomu, úrazů, zánětů, nádorových onemocnění centrálního nervového systému atd. sem můžeme zařadit některá dědičná, vrozená nebo získaná onemocnění, progredující onemocnění.²⁴

Diabetická retinopatie – Ve vyspělých státech je to nejčastější příčina slepoty lidí v produktivním věku. Vzniká jako pozdní komplikace diabetu. Vzhledem k velkému nárůstu počtu diabetiků začíná tato nemoc být závažným zdravotně-sociálním problémem.²⁵

²¹ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie-andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 15.

²² KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. 2. dopl. vydání. Brno: Paido, 2000. s. 49.

²³ ROZSÍVAL, P. a kol. *Oční lékařství*, 1. vydání. : Praha, Galén, 2006. s. 136.

²⁴ ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986, s. 135.

²⁵ ROZSÍVAL, P. a kol. *Oční lékařství*, 1. vydání. : Praha, Galén, 2006. s. 244.

Glaukom- V České republice se toto onemocnění nachází na jednom z předních míst v příčinách slepoty.²⁶

Glaukom probíhá zpravidla bezpříznakově. Proto je diagnóza stanovena, až když je onemocnění v terminální fázi. Pokud se onemocnění nezachytí včas a není léčeno, glaukom progresivně poškozuje a zužuje zorné pole. Toto může vést až k úplné nevidomosti. Glaukom postihuje asi 2% populace nad 40 let. Může vzniknout kdykoliv během života.²⁷

Degenerace sítnice – jedná se o degenerativní onemocnění, které není zánětlivého původu (i když se dříve označovalo jako retinitis). Všechna tyto onemocnění mají společné znaky²⁸:

- Poškození sítnice;
- Dědičnost;
- Vyskytuje se oboustranně;
- Choroba je progredující.

Podle zasažení sítnice ji můžeme dělit na centrální a periferní.

1.4. Vliv zrakového postižení na osobnost člověka

Osobnost člověka můžeme vnímat jako celek psychických jevů. Formuje se v průběhu života a je ovlivňována vnitřními i vnějšími faktory. Nejdůležitější jsou pak pro utváření osobnosti faktory biologické, sociální a vlastní aktivita jedince. To, co je biologicky podmíněno, se dá ovlivnit nejméně, například temperament. Charakter je více závislý na sociálních vlivech, proto je na něj možné působit a změnit. Zrakové postižení ovlivňuje osobnost jedince podle toho, jak sám postižený své postižení prožívá a jaké nachází řešení své situace.²⁹

²⁶ MORAVCOVÁ, D.: *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. 1. vydání. Praha: Triton, 2004. s. 77.

²⁷ ROZSÍVAL, P. a kol, *Oční lékařství*, 1. vydání: 1. vydání. Praha, Galén, 2006. s. 275

²⁸ ROZSÍVAL, P. a kol, *Oční lékařství*, 1. vydání: 1. vydání. Praha, Galén, 2006. s. 251-252.

²⁹ VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*, 1. vydání. Praha, Karolinum, 2000, s. 57-65.

Prožívání postižení je součástí postoje člověka. Ten jej může akceptovat, nebo ne.³⁰

Akceptace vady je aktivní překonávání důsledků zrakové vady, doplněné o vlastní činorodost. Znamená hledání nových možností, které člověk dříve nevyužíval, ale i přijetí omezení, dané zrakovým postižením. Opakem prvního postoje je **nonakceptace vady**. Jedná se o stav, kdy člověk nepřijímá a neuznává svá omezení. Není schopen překonat důsledky vady. Pravda je pro něj nepřijatelná.³¹

V zásadě můžeme rozlišit dva způsoby jednání u nonakceptace. Člověk svou vadu buďto zveličuje, nebo popírá. Při první variantě jde o postoj, při kterém se člověk se zrakovým postižením považuje za zcela bezmocného, závislého a neschopného. Nesnaží se využívat kompenzačních pomůcek. Takový postoj může zaujímat jak člověk se zrakovým postižením, tak i jeho okolí.³²

Druhá varianta, kterou je popírání důsledku vady, se vyznačuje tím, že člověk jedná tak, jako by zraková vada vůbec neexistovala. Stanovuje si úkoly, které jsou pro něj neproveditelné. Zároveň opomíjí možnosti přizpůsobení. Ty jsou stále k dispozici, ale člověk se zrakovým postižením je nevyužívá.³³

Mezi těmito dvěma typy existuje souvislost. Někdy se u některých lidí i kombinují. Tito lidé touží dělat všechno tak, jak to dělají vidící. Jestliže se jim to v důsledku zrakového postižení nepovede, nebudou raději dělat nic.³⁴ Z hlediska ovlivnění osobnosti člověka zrakovým postižením záleží také na tom, kdy k tomuto postižení došlo.³⁵

Vrozené zrakové postižení ovlivňuje hlavně oblast poznávacích procesů. Ty by měly být vhodně kompenzovány. Rozvoj všech funkcí je pomalejší.

Naproti tomu člověk je na postižení lépe adaptovaný.³⁶

³⁰ ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986. s. 74-77.

³¹ ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986. s. 74-77.

³² ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986. s. 74-77.

³³ ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986. s. 74-77.

³⁴ ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986. s. 74-77.

³⁵ KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. 2. dopl. vydání. Brno: Paido, 2000. s. 61.

³⁶ VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*, 1. vydání. Praha, Karolinum, 2000, s. 65.

Získané zrakové postižení méně zasahuje vývoj funkcí osobnosti. Zato je velmi náročné na přizpůsobení se. Člověk jej prožívá jako velké duševní trauma.³⁷

Existují tři fáze reakce na tuto závažnou skutečnost³⁸:

1. **Fáze apatie** – jde ve skutečnosti o obranu organismu. Takto postiženému člověku je vše lhostejné, propadá se do naprosté apatie, odmítá dokonce i potravu. Může trvat různě dlouhou dobu od několika hodin až po celé dny. Po jejím odeznění nastupuje fáze pro člověka daleko nebezpečnější:
2. **Fáze autopunitivních sklonů** – název pochází z řeckého slova autos-já. Další je původu latinského punio a znamená trestat. Postižený člověk v ní hledá důvod, proč právě jemu se stala taková věc. V této fázi je také nejvíce sebevražedných pokusů. V tomto stadiu může člověk setrvat několik let, v nejhorším případě i po zbytek života. Ten se pak pro něj stává pouhým přežíváním.
3. **Fáze rané adaptace** – v tomto stadiu se postižený člověk snaží měnit běh událostí kolem sebe. Začíná si více uvědomovat, že ztrátou zraku život nekončí. Můžeme zaznamenávat pokusy o samostatnost.

Na osobnost člověka se zrakovým postižením mají také velký vliv postoje společnosti k handicapu. Postoje se vytvořily proto, aby člověk získal přehlednější a jasnější informace o světě. Nejsou vrozené, vytvářejí se učením a jsou podmíněny sociokulturním prostředím.³⁹

„Postoje k nemocným a postiženým jsou v našich kulturně historických podmínkách významně ovlivněny vzestupem prestiže medicíny.“⁴⁰

Medicinalizace problému na jedné straně zmírňuje negativní přístup k postiženým. Na straně druhé však převládá názor, že všechna postižení by se měla léčit spíše medicínsky, než nalézat řešení pedagogické nebo

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*, 1. vydání. Praha, Karolinum, 2000, s. 65.

³⁸ WIENER, P. RUCKÁ, R. *Terapie zrakového handicapu*. 1. vydání. Praha: [Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS], 2006. s. 8-12.

³⁹ VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. *Psychologie handicapu*, 1 část, Handicap jako psychosociální problém, 2. vydání. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2003. s. 13-14.

⁴⁰ VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. *Psychologie handicapu*, 1 část, Handicap jako psychosociální problém, 2. vydání. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2003. s. 16.

psychologické. Postižení lidé by měli být léčeni a tím pádem od ostatní společnosti izolováni.⁴¹

Zrakové postižení může být též hodnoceno jako stigma. Takto označené postižení bývá spojováno s odporem k člověku a představou, že on nebo jeho předkové ho něčím zavinili. To se projevuje i v komunikaci s takovým člověkem, např. protektorským přístupem, neochotou vyslechnout jeho názory, zkracováním doby komunikace. Postižený je do této role společností manipulován. Záleží na jeho omezeních, ale i možnostech, schopnostech a zkušenostech, jak na daný typ manipulace zareaguje.⁴²

V této kapitole jsem vymezila zrakové postižení, popsala jeho dělení dle různých kritérií a nakonec jsem se věnovala vlivu tohoto postižení na osobnost člověka.

V následující kapitole se budu zabývat náročnými elektronickými kompenzačními pomůckami.

⁴¹ VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. *Psychologie handicapu*, 1 část, Handicap jako psychosociální problém, 2. Vydání: Technická univerzita Liberec, 2003. s. 16-17.

⁴² VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. *Psychologie handicapu*, 1 část, Handicap jako psychosociální problém, 2. Vydání: Technická univerzita Liberec, 2003. s. 16-17.

2. Náročné elektronické kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením

V této kapitole se budu snažit rozdělit a popsat náročné elektronické kompenzační pomůcky. Popíšu, z jakých částí se skládají, na jakém principu jsou využívány a pro jakou skupinu lidí se zrakovým postižením jsou vhodné.

2.1. Vymezení pojmu

„Kompenzační pomůckou rozumíme nástroj, přístroj nebo zařízení, speciálně vyrobené nebo speciálně upravené tak, aby svými vlastnostmi a možnostmi použití kompenzovalo nějakou nedostatečnost způsobenou těžkým zrakovým postižením.“⁴³

U lidí se zrakovým postižením většina kompenzačních pomůcek slouží především k odstraňování informační bariéry.⁴⁴

Tyto náročné elektronické pomůcky pro lidi se zrakovým postižením jsou „koncipovány tak, aby podávaly informaci buď za pomoci zvětšení obrazu (lupy) nebo alternativním způsobem pomocí dvou dalších smyslů – hmatu a sluchu.“⁴⁵

V následujícím textu se nebudu zabývat kompenzačními pomůckami obecně, i když pro pohyb člověka se zrakovým postižením a jeho samostatnost jsou nezbytné.

Pro účely naplnění cíle mé bakalářské práce plně postačí, když rozvedu jen kompenzační pomůcky označované jako náročné.

⁴³ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 230.

⁴⁴ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 230.

⁴⁵ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 230.

2.2. Členění náročných kompenzačních pomůcek pro lidi se zrakovým postižením.

„Náročné elektronické kompenzační pomůcky pro zrakově postižené jsou víceúčelové pomůcky založené na bázi výpočetní techniky, které nabízejí širokou škálu možností, kombinací a využití.“⁴⁶

Následující dělení platí pro kompenzační pomůcky obecně. Stejně však můžeme dělení aplikovat, u náročných kompenzačních pomůcek. Jsou uváděna následující kritéria:

- Podle smyslu, který člověk při jejich užívání využívá⁴⁷:
 - Optické;
 - Hmatové;
 - Akustické – zvukové signály;
 - Hlasové – obsahují kromě zvukových signálů i mluvené slovo. Poskytují informace.

- Podle stupně postižení⁴⁸:
 - pro lidi slabozraké;
 - pro lidi těžce zrakově postižené;
 - pro lidi prakticky nevidomé;
 - pro lidi nevidomé.

- Podle počtu funkcí⁴⁹:
 - Jednoduché (jsou použitelné pouze k jednomu účelu)
 - Náročné (uživateli nabízejí řadu funkcí a široké spektrum možností jejich využití)

⁴⁶ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 231.

⁴⁷ BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. s. 71-72.

⁴⁸ BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. s. 71-72.

⁴⁹ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 230.

- Podle způsobu financování⁵⁰:
 - hrazené plně nebo částečně orgánem veřejné správy;
 - nehrazené (člověk si na ně musí sehnat finance sám).

- Dál dělíme pomůcky na dvě základní skupiny⁵¹:
 - Autonomní (základní, mohou fungovat samostatně);
 - Přídavné (většinou nemohou fungovat bez připojení na pomůcku autonomní).

*„Náročné elektronické kompenzační pomůcky pro zrakově postižené jsou víceúčelové pomůcky založené na bázi výpočetní techniky, které nabízejí širokou škálu možností kombinací a využití.“*⁵²

Tyto pomůcky obvykle bývají cenově běžnému uživateli obtížně přístupné. Také musíme zohlednit náročnost na její obsluhu. Od uživatele toto vyžaduje porozumění teoretickým základům výpočetní techniky. Také se musí naučit obsluhovat klávesnici (klávesové zkratky).⁵³

Autonomní náročné elektronické kompenzační pomůcky

„Autonomní náročné elektronické kompenzační pomůcky jsou samostatné pomůcky, jejichž základem je celý osobní počítač (stolní nebo přenosná verze) – vlastní základní jednotka, monitor (pro slabozraké a uživatele se zbytky zraku obvykle větší), klávesnice a další standardní součásti (myš) a specifická výbava pro těžce zrakově postižené (skener, zvuková karta, aktivní

⁵⁰ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 231.

⁵¹ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 231.

⁵² JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 231.

⁵³ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 231.

*reproduktory či sluchátka, hmatový display). Pomůcka je dále vybavena standardním a především specifickým softwarem“.*⁵⁴

Vyhláška č 182/91 Sb. ve znění pozdějších úprav vyhlášky č.206/95 Sb., příloha č. 4. uvádí tyto náročné elektronické pomůcky⁵⁵: digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem;

- digitální zvětšovací lupa pro slabozraké;
- digitální zvětšovací lupa pro osoby se zbytky zraku a prakticky nevidomé s podporou hlasového výstupu,
- elektronický zápisník s hlasovým nebo hmatovým výstupem pro nevidomé.

Od 1. 1. 2012 se ruší vyhláška č. 182/1991 sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení. Je nahrazena vyhláškou ministerstva práce a sociálních věcí č. 388/2011 sb. ze dne 29. listopadu 2011 o provedení některých ustanovení zákona o dávkách osobám se zdravotním postižením. Vzhledem ke skutečnosti, že názvy náročných elektronických pomůcek pro lidi se zrakovým postižením se v jednotlivých vyhláškách liší, nechávám ve své bakalářské práci vyhlášku č.182/1991 sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení platnou do 31. 12. 2011. Vyhlášku ministerstva práce a sociálních věcí č. 388/2011 sb. o provedení některých ustanovení zákona o dávkách osobám se zdravotním postižením, která platí od 1. 1. 2012, umístím i s novými názvy do příloh.

Digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem

Tato pomůcka je vhodná pro lidi slabozraké i nevidomé. Velký význam má pak pro lidi později osleplé vlivem diabetu, kteří mají sníženou citlivost v prstech. Z tohoto důvodu se jen obtížně učí Braillovo písmo.⁵⁶

⁵⁴ BUBENÍČKOVÁ, H. Počítače se speciální úpravou pro těžce zrakově postižené uživatele. 2009. [online] Dostupné na <<http://is.brailnet.cz/pocitace.php#4>> [cit. 27. října 2011]

⁵⁵ Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Počítačová sestava se skládá z hardware: osobní počítač, skener, větší monitor. Ze softwarového vybavení je to odečítač obrazovky, hlasová syntéza a program OCR. Zkratka je složena z anglických slov optici character recognition. Tento program rozpoznává text. Běžné softwarové vybavení počítače: kancelářský balík programů sady MS Office, operační systém Windows, antivirový program.⁵⁷

V případě potřeby přemístování kompenzační pomůcky lze použít i notebook, který bude mít softwarové vybavení uvedené výše.⁵⁸

„Odečítače obrazovky jsou hlasovými nebo hmatovými výstupy z počítače, které umožňují nevidomému uživateli zjistit, co se nachází na řádce, či části obrazovky, bez nutnosti kontroly zrakem.“⁵⁹

V praxi jsem se setkala s těmito odečítacími programy:

- Win Monitor (Ace Design, Brno);
- Supernova (Adaptech, Praha);
- Jaws (Galop).

A volně dostupný odečítací program:

- NonVisual Desktop Access.

Z praxe jsem se přesvědčila, že žádný z odečítačů nepřevédo do hlasového výstupu všechny položky z obrazovky. To znamená, že přístup k informacím má svá omezení.

⁵⁶ BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. s. 74.

⁵⁷ BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. s. 74.

⁵⁸ BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. s. 74.

⁵⁹ BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. s. 74.

Digitální zvětšovací lupa pro slabozraké

Pomůcka je vhodná pro lidi slabozraké, kteří dokážou číst zvětšený text.⁶⁰ Základem je standardní počítač s větším monitorem (nejméně 19“) a skenerem.⁶¹

Neméně je důležitá softwarová výbava, která z počítače dělá digitální lupu. Obsahuje softwarovou a skenerovou lupu (pro práci s naskenovanou předlohou). Z běžného vybavení je to pak MS office a operační systém. Pro zpřístupnění je vše ozvučeno hlasovým výstupem.⁶²

Digitální zvětšovací lupa pro osoby se zbytky zraku a prakticky nevidomé s podporou hlasového výstupu

Tato pomůcka je vhodná pro uživatele se zbytky zraku a zcela nevidomé. Jde o běžnou počítačovou sestavu, která obsahuje reproduktory, popř. sluchátka, skener a větší monitor (nejméně 19“). Softwarové vybavení pak tvoří softwarová lupa s hlasovou podporou, hlasový výstup, skenerová lupa nebo program pro rozpoznávání textu. (zajišťuje digitalizaci textu ve skeneru). Nutnou součástí jsou i programy pro běžné uživatele, kancelářský balík MS office, operační systém a další programy.⁶³

Elektronický zápisník s hlasovým nebo hmatovým výstupem pro nevidomé

Je vhodný pro všechny lidi se zrakovým postižením. V současnosti jsou na trhu dostupné dva typy této pomůcky⁶⁴:

„Typ A: speciální zařízení konstruované pro potřeby nevidomých uživatelů, obvykle velmi uživatelsky přívětivá a vhodná pro široké spektrum uživatelů, např. Aria, Gin, PAC Mate.

⁶⁰ BENDOVÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. s. 74.

⁶¹ BUBENÍČKOVÁ, H. *Počítače se speciální úpravou pro těžce zrakově postižené uživatele*. 2009. [online] Dostupné na <<http://is.brailnet.cz/pocitace.php#4>> [cit. 27. října 2011]

⁶² BUBENÍČKOVÁ, H. *Počítače se speciální úpravou pro těžce zrakově postižené uživatele*. 2009. [online] Dostupné na <<http://is.brailnet.cz/pocitace.php#4>> [cit. 27. října 2011]

⁶³ BUBENÍČKOVÁ, H. *Počítače se speciální úpravou pro těžce zrakově postižené uživatele*. 2009. [online] Dostupné na <<http://is.brailnet.cz/pocitace.php#4>> [cit. 27. října 2011]

⁶⁴ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. ISBN 80-7041-041-8. s. 232.

*Typ B: notebook jako zápisník pro pokročilé studenty (vysokoškoláky nebo studenty začleněné do integrované výuky na běžných typech středních škol), nebo duševně pracující (právníky, překladatele, manažery) s hlasovým výstupem nebo zvětšovacím softwarem, případně i ve spojení s hmatovým displejem, pokud jeho profese vylučuje použití hlasového výstupu. Hlavní předností tohoto zařízení je přenosnost a přitom profesionální výbava.*⁶⁵

Přídavné náročné elektronické kompenzační pomůcky

*„Přídavné náročné kompenzační pomůcky mají také základ ve výpočetní technice, ale jedná se o softwarové nebo hardwarové komponenty, které se kompletují se základní náročnou elektronickou kompenzační pomůckou a bez ní nemohou fungovat. Nejsou však žádným nadstandardem, ale významným způsobem rozšiřují možnosti základní náročné elektronické kompenzační pomůcky a některé vyžadují také zaškolení s obsluhou.*⁶⁶

Jsou to položky přílohy č. 4. vyhlášky č 182/91 Sb. ve znění pozdějších úprav vyhlášky č.206/95 Sb.⁶⁷ :

- Čtecí přístroj pro nevidomé s hmatovým výstupem;
- Programové vybavení pro digitální zpracování obrazu;
- Tiskárna reliéfních znaků pro nevidomé;
- Jednobarevná tiskárna;
- Zařízení pro přenos digitálních dat.

Čtecí přístroj pro nevidomé s hmatovým výstupem

Existují dva typy těchto pomůcek⁶⁸:

⁶⁵ BUBENÍČKOVÁ, H. *Počítače se speciální úpravou pro těžce zrakově postižené uživatele*. 2009. [online] Dostupné na <<http://is.brailnet.cz/pocitace.php#4>> [cit. 27. října 2011]

⁶⁶ BUBENÍČKOVÁ, H. *Počítače se speciální úpravou pro těžce zrakově postižené uživatele*. 2009. [online] Dostupné na <<http://is.brailnet.cz/pocitace.php#4>> [cit. 27. října 2011]

⁶⁷ Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

- a) První typ pomůcky nemá základ ve výpočetní technice. Princip pomůcky tzv. optaconu, spočívá v převodu běžného černotiskového písma do reliéfní podoby. Výhoda-čtení veškerého běžného tištěného textu. Nevýhoda - náročnost čtení.
- b) Druhý typ je hmatový displej mezi uživateli známý jako braillovský řádek. Je to jedna z nejdělejších technických pomůcek, ke které je ovšem nutný počítač. Funguje na principu převodu znaků na obrazovce do Braillova písma. Používání této pomůcky se neobejde bez dobré znalosti Braillova písma uživatelem.

Programové vybavení pro digitální zpracování obrazu

Jedná se o vybavení, které člověk se zrakovým postižením potřebuje ke své práci. Umožní zpracovávat informace Toto softwarové vybavení umožní kvalitnější zpracování informací uživateli.⁶⁹

Tiskárna reliéfních znaků pro nevidomé

Jsou to tiskárny, které tisknou reliéfní text v Braillově písmu. Opět se u tohoto zařízení předpokládá aktivní užívání Braillova písma uživatelem. Jedná se o nové programové vybavení nebo o rozšíření stávajícího programového vybavení.⁷⁰

Jednobarevná tiskárna

Vhodná pro těžce slabozraké uživatele. Je to standardní tiskárna, produkující běžný tisk. Umožňuje však uživateli samostatně pořizovat tištěný text např. do zaměstnání, pro studium, korespondenci.⁷¹

⁶⁸ BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. ISBN 80-244-1436-8. s. 74.

⁶⁹ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. ISBN 80-7041-041-8. s. 234.

⁷⁰ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. ISBN 80-7041-041-8. s. 234.

⁷¹ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. ISBN 80-7041-041-8. s. 234.

Zařízení pro přenos digitálních dat

Usnadňuje uchovávání, zálohování a přenos dat. V současné době se využívá málo.⁷²

V této kapitole jsem vymezila náročné elektronické kompenzační pomůcky, vysvětlila, pro koho jsou vhodné a také způsob jejich použití.

V následující kapitole se budu věnovat problematice zaměstnávání lidí se zdravotním postižením z hlediska platné legislativy. Poté přejdu na problematiku zaměstnávání lidí se zrakovým postižením.

⁷² JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. ISBN 80-7041-041-8. s. 234.

3. Zaměstnávání osob se zrakovým postižením

Práce je jedna ze základních potřeb člověka. Pokud tato není uspokojována, může dojít k frustraci, nebo stresovému stavu.⁷³

Pro málokterého člověka s vážnou zrakovou vadou je práce nepostradatelná právě z ekonomického hlediska. Je to dáno tím, že tito lidé bývají v převážné většině zabezpečeni invalidním důchodem a jejich výdělků z pracovní činnosti jsou velmi nízké. Práce má pro ně význam především z hlediska sociálního. Mají větší možnost setkávat se s lidmi bez postižení, budovat vztahy a tak se aktivně integrovat do majoritní společnosti.⁷⁴

Nejohroženější skupinou, co se týká pracovního uplatnění, jsou bezesporu lidé se zrakovým postižením. V roce 2001 byl v České republice na popud Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých proveden sociologický výzkum mezi občany, který měl za úkol zmapovat povědomí o situaci lidí se zrakovým postižením ve společnosti. Z něj vyplynulo, že lidé se zrakovým postižením jsou nejvíce omezeni právě při uplatnění se na trhu práce. O rok později proběhl další výzkum, který ukázal, že 70% lidí se zrakovým postižením v produktivním věku je bez práce. U lidí zcela nevidomých se odhaduje procento ještě vyšší.⁷⁵

3.1. Legislativní vymezení

Legislativně je tato problematika upravena zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o zaměstnanosti) a zákonem č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Zákon o zaměstnanosti vymezuje okruh osob, jimž je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce takto⁷⁶:

⁷³ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*, 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2005, s. 94.

⁷⁴ HAMADOVÁ, P. *Socioprofesionální dimenze edukace žáků se zrakovým postižením*. Disertační práce. Brno: PdF MU, 2006.

⁷⁵O zrakovém postižení a zrakově postižených. [online] Dostupné na www: <http://www.centrumpronevidome.cz/doc/opt5.pdf> [cit. 27. prosince 2011]

⁷⁶Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§67 odst. 2)

- a. **Osoby s těžším zdravotním postižením** jsou uznány orgánem sociálního zabezpečení za invalidní a to ve třetím tedy nejvyšším stupni;
- b. **Osoby se zdravotním postižením**, jsou ty osoby, kterým orgán sociálního zabezpečení uznal invaliditu prvního nebo druhého stupně;

Zákon dále vymezuje, co znamená termín nepříznivý zdravotní stav⁷⁷:

Dlouhodobý nepříznivý zdravotní stav je takový, který trvá déle než jeden rok a podstatným způsobem omezuje fyzické, psychické nebo smyslové schopnosti osob se zdravotním postižením, čímž snižuje možnost pracovního uplatnění.

Zákon dále říká, že osoba se zdravotním postižením má právo na pracovní rehabilitaci.⁷⁸ Rovněž definuje práva a povinnosti zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením. Tito mají právo po úřadu práce požadovat informace a poradenství ohledně zaměstnávání takto postižených osob a ten jim musí vyhovět. Dále mohou s úřadem práce spolupracovat při vytváření nových pracovních míst pro osoby zdravotně postižené i při úpravě speciálních pracovních podmínek, pro zaměstnance se zdravotním postižením. Povinnosti zaměstnavatelů zaměstnávajících osoby se zdravotním postižením spočívají ve vedení evidence o těchto zaměstnancích a také o vyhrazených místech pro ně, dále jsou povinni spolupracovat s úřadem práce při zajišťování pracovní rehabilitace.⁷⁹

Zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají více jak 25 zaměstnanců, mají povinnost zaměstnat osoby se zdravotním postižením. Podíl osob se zdravotním postižením musí činit po přepočtení celkového počtu zaměstnanců 4%.⁸⁰

V případě nesplnění tohoto tzv. povinného podílu z jakékoliv příčiny má zaměstnavatel možnost zvolit jiný způsob plnění, tzv. náhradní plnění. A to odebráním výrobků od zaměstnavatele, který zaměstnává více jak 50% osob se zdravotním postižením, nebo zadáním zakázky tomuto zaměstnavateli. Jestliže zaměstnavatel nevyužije ani jednu z výše popsaných alternativ,

⁷⁷ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 68 odst. 3)

⁷⁸ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 69-74)

⁷⁹ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 79 – 80)

⁸⁰ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 81)

vzniká mu povinnost do státního rozpočtu odvést 2,5 násobku průměrné měsíční mzdy za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku za každou nezaměstnanou osobu se zdravotním postižením, ve kterém mu tato povinnost vznikla.⁸¹

Naopak zaměstnavatel, který se rozhodne zaměstnávat osoby se zdravotním postižením, může počítat s výhodami. Jestliže bude zaměstnávat více jak 50% osob se zdravotním postižením, může počítat s nárokovým příspěvkem, který je možno čerpat až do výše 8 000Kč měsíčně na každého zaměstnance. Výše příspěvku se musí rovnat 75% mzdy zaměstnance se zdravotním postižením. Do mzdy se zahrnují i odvody, které za zaměstnance platí zaměstnavatel.⁸²

Po dohodě s úřadem práce může taktéž čerpat příspěvek na zřízení chráněného pracovního místa. Podmínkou je bezdlužnost zaměstnavatele a vymezení pracovního místa zaměstnavatelem. Nepočítá se zde tzv. práce z domova. Na příspěvek zaměstnavateli nevzniká automaticky nárok. Je mu vyplacen až po dohodě s úřadem práce, který zřízení musí schválit. Povinností zaměstnavatele je chráněné pracovní místo obsazovat osobami se zdravotním postižením po dobu minimálně tří let.⁸³

Dále může zaměstnavatel zaměstnávající osoby se zdravotním postižením na své zaměstnance uplatňovat slevu na dani podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů. Tato sleva může být uplatňována do výše maximálně 18 000Kč ročně za každou osobu se zdravotním postižením a 60 000 Kč za osobu s těžším zdravotním postižením.⁸⁴

3.2. Pracovní rehabilitace

Pojem pracovní rehabilitace právně vymezuje zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

V jeho znění je pracovní rehabilitace: „*souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, kterou na*

⁸¹ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 82)

⁸² Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 78)

⁸³ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 75-76)

⁸⁴ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. (§ 35)

*základě její žádosti zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce a hradí náklady s ní spojené.*⁸⁵

Pracovní rehabilitace je obzvláště vhodná pro osoby v produktivním věku. Jde v ní o rozvoj dovedností, vědomostí a návyků, bez kterých by se člověk na pracovním trhu neuplatnil.⁸⁶

Úřad práce může v rámci pracovní rehabilitace spolupracovat s rehabilitačními středisky, nebo pověřit písemně jinou právnickou nebo fyzickou osobu k tomuto výkonu.⁸⁷

Pracovní rehabilitace dle zákona zahrnuje⁸⁸:

- Poradenskou činnost, která je zaměřena na volbu povolání, nebo samostatnou výdělečnou činnost;
- Teoretickou a praktickou přípravu na pracovní činnost;
- Zprostředkování a pomoc při udržení či změně zaměstnání;
- Pomoc při vytváření vhodných podmínek pro výkon povolání.

V rámci pracovní rehabilitace teoretická a praktická příprava do zařazení do pracovního procesu obsahuje⁸⁹:

- **Přípravu na povolání**, které teprve osoba bude vykonávat;
- **Přípravu k práci** – může probíhat buď ve vzdělávacích zařízeních, nebo přímo na pracovišti, kde se osoba chystá pracovat, nebo již pracuje. V tom případě úřad práce uzavře se zaměstnavatelem písemnou dohodu, a jestliže připravovaní osoby jsou osoby zdravotně znevýhodněné, uhradí náklady spojené s touto přípravou;
- **Rekvalifikační kurzy**, zaměřující se na další vzdělávání.

⁸⁵ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 69)

⁸⁶ JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*. 1. vydání. Praha, Univerzita Karlova: vydavatelství Karolinum, 1995. s. 28.

⁸⁷ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 68 odst. 1)

⁸⁸ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§69)

⁸⁹ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 71)

Pracovníci úřadu práce po písemné dohodě o pracovní rehabilitaci s osobou se zdravotním postižením sestavují individuální plán. V něm musí být zohledněno zdravotní postižení osoby.⁹⁰

Jak vyplývá z výše uvedeného, **cílem sociální rehabilitace** je vrátit osoby se zdravotním postižením do práce. To přispěje k rozvoji jejich osobnosti, zařazení do kolektivu a překonání pocitů méněcennosti.⁹¹

3.3. Rekvalifikace

Dle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti jde o: získávání kvalifikace zcela nové, nebo zvýšení stávající kvalifikace, její rozšíření a prohloubení, obnovu a udržení.⁹²

Za rekvalifikaci lze považovat i získání kvalifikace u osob, které dosud žádnou neměly. Kvalifikace musí sloužit pro pracovní uplatnění.

Při rozhodování, jaký obsah a rozsah má rekvalifikace mít, se vychází se stávající kvalifikace, zdravotního stavu člověk, jeho schopností a zkušeností.⁹³

Rekvalifikaci mohou provádět jen zařízení, která mají akreditován vzdělávací program dle zákona o zaměstnanosti nebo zvláštních předpisů, a školy.⁹⁴

Vzdělávací program je takový, kterému byla po předchozím zjištění potřeb trhu udělena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR akreditace.⁹⁵

Dohoda o rekvalifikaci osob mezi úřadem práce a zařízením s akreditovaným vzdělávacím programem musí být vždy písemná. Rekvalifikovat se mohou i zaměstnanci v pracovním poměru. Rekvalifikace může proběhnout i u zaměstnavatele. Ten musí podobně jako v předešlém případě s úřadem práce uzavřít písemnou dohodu.⁹⁶

⁹⁰ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 108)

⁹¹ **JANKOVSKÝ, J.** *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2006. s. 33.

⁹² Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 108)

⁹³ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 108)]

⁹⁴ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 108)

⁹⁵ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 108)

⁹⁶ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. (§ 108)

Klienty rekvalifikačních a pracovních rehabilitačních programů mohou být mimo jiných klientských skupin občané, kteří⁹⁷:

- Ztratili své zaměstnání v důsledku zhoršujícího se zraku až po jeho úplnou ztrátu a jsou v produktivním věku;
- Mají dlouhodobé těžké zrakové postižení, pracovali za zvlášť upravených podmínek, nyní toto pracovní místo ztratili a hledají nové;
- V průběhu studia nebo jiné přípravy na povolání přišli o zrak;
- Jsou těžce zrakově postižení už od mládí, připravovali se na budoucí povolání, ale vzhledem k rozporům mezi poptávkou trhu práce a zaměřením vzdělávacího zařízení práci dosud nemají.

Klienti také musí splňovat podmínku věku. Dolní věková hranice je šestnáct let. Za horní hranici se pak považují dva roky před vznikem nároku na starobní důchod. Rekvalifikace je ukončena zkouškou. Starostí střediska je i umístění klienta na odpovídající pracovní pozici.⁹⁸

Člověk, kterého postihne ztráta zraku v průběhu života, se může obrátit na Rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé, Dědina o.p.s. Středisko sídlí v Praze a je zatím v České republice jediné, které nabízí komplexní služby sociální a pracovní rehabilitace s následnou rekvalifikací a návratem do práce nevidomým a těžce slabozrakým. Zařízení je pobytové, takže do něj mohou jezdit lidé doslova z celé České republiky. Podmínkou přijetí kromě zrakového postižení je také produktivní věk. Nutná je registrace na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání, nebo zájemce o zaměstnání. Ceny rekvalifikačních kurzů se pohybují v rozpětí od 23 000Kč do 50 000. Úřad práce po dohodě s uchazečem a rehabilitačním střediskem může tyto kurzy plně uhradit.⁹⁹

⁹⁷ Práce pro zp. [online]. Dostupný na <http://www.praceprozp.cz/hledani-prace/seznam-zvlaste-vhodnych-pracovnich/zrakove-postizeni.html> [cit. 27. prosince 2011]

⁹⁸ Práce pro zp. [online]. Dostupný na <http://www.praceprozp.cz/hledani-prace/seznam-zvlaste-vhodnych-pracovnich/zrakove-postizeni.html> [cit. 27. prosince 2011]

⁹⁹ Pobytové, rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina o.p.s.. [online] Dostupný na <http://www.dedina.cz/barva/rekva.html> [cit. 27. prosince 2011].

V nabídce má tato organizace ještě základní a nadstavbové kurzy na PC. Pro zájemce z jiných krajů nabízí tyto služby také TyfloCentrum Olomouc o.p.s. a to v Olomouci, Prostějově, Přerově, Šumperku.¹⁰⁰

Cílem střediska je, aby klient po absolvování některého z rekvalifikačních kurzů mohl pracovat dle své volby a tak se posunout k nezávislému životu.¹⁰¹ Středisko také nabízí svým klientům kurzy v rámci pracovní rehabilitace a to prostorovou orientaci s bílou holí, nácvik psaní a čtení Braillova bodového písma, psychosociální a komunikační výcvik. Opět zde platí, že pro zájemce s jiných krajů tyto služby nabízí středisko Tyfloservis a TyfloCentrum o.p.s. Obě tato střediska mají sídlo v Olomouci. Zakladatelem všech výše zmiňovaných zařízení, včetně rehabilitačního a rekvalifikačního střediska Dědina, je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých o. s. Praha. Služby spojené s **pobytem a rekvalifikačními kurzy** je možné absolvovat pouze v Dědině. Jsou to tyto kurzy¹⁰²:

- **nevidomý a slabozraký masér** – tento kurz trvá nejdéle ze všech nabízených kurzů a to **pět měsíců**. Je zakončen závěrečnou zkouškou, po jejímž absolvování obdrží klient osvědčení od Ministerstva zdravotnictví, což dává možnost zdravotnickým zařízením klienta zaměstnat na pozici nižší zdravotnický personál. Pro toho, kdo by rád pracoval samostatně, může využít možnosti práce na živnostenský list.
- Kurz **keramické výroby** – trvá **dva měsíce** a po absolvování závěrečné zkoušky získá klient akreditované osvědčení. Uplatnění klient může najít jak v chráněných dílnách, tak na volném pracovním trhu jako osoba samostatně výdělečně činná.
- **Košičářská výroba** – kurz trvá **dva měsíce**, je zakončen závěrečnou zkouškou a po jejím absolvování obdrží klient akreditované osvědčení. Uplatnění je stejné jako u kurzu keramické výroby.

¹⁰⁰ TyfloCentrum Olomouc o.p.s. [online] Dostupný na http://www.tyflocentrum-ol.cz/app/sekce/36/nase_sluzby [cit. 27. prosince 2011]

¹⁰¹ Pobytové, rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina o.p.s.. [online] Dostupný na www.dedina.cz [cit. 27. prosince 2011]

¹⁰² Pobytové, rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina o.p.s.. [online] Dostupný na <http://www.dedina.cz/barva/rekva.html> [cit. 27. prosince 2011]

- Kurz **ruční tkadlec** – délka kurzu je dva měsíce, končí závěrečnou zkouškou, při níž klient získá akreditované osvědčení. Pracovní uplatnění je možno najít v chráněných dílnách.
- **Pracovník v kartonážní výrobě** – klient se zde učí po čtyři měsíce. Tak jako v ostatních kurzech je tento zakončen závěrečnou zkouškou a klient získá akreditované osvědčení. Uplatnit se člověk s tímto typem kurzu může jak v chráněných dílnách, tak i na volném pracovním trhu.

3.4. Podporované zaměstnávání

Do pracovní rehabilitace patří podle Jankovského „ *v současné době stále populárnější, ale i efektivnější tzv. podporované zaměstnávání, což je pracovní zapojení lidí s postižením na běžných pracovištích*“.¹⁰³

Stacionáře, chráněné pracoviště, chráněné dílny, výrobní družstva, tyto všechny instituce také nabízejí možnost pracovního uplatnění lidem se zrakovým postižením. Nabírají se zde lidé s určitým typem postižení. V každém z těchto zařízení je režim práce, který člověk nemusí zvládnout, proto není na pracoviště přijat. Naproti tomu v podporovaném zaměstnávání se hledá pro konkrétního člověka práce na běžném pracovním trhu, kterou zvládne, chce a může dělat. Dalším rozdílem oproti zaměstnání v chráněných dílnách je ten, že člověk se učí dovednostem pracovním i sociálním za individuální podpory přímo na pracovišti.¹⁰⁴

Podporované zaměstnání je služba časově limitovaná a určená lidem, kteří hledají zaměstnání na volném trhu práce. Jejich schopnosti, co se týká získání a udržení pracovního místa, jsou z nějakého důvodu omezené do té míry, že potřebují v této činnosti individuální podporu dlouhodobějšího charakteru. Tato je poskytována před i po nástupu do práce.¹⁰⁵

¹⁰³ JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. 1. Vydání. Praha: Triton, 2001, s. 28.

¹⁰⁴ KREJČÍŘOVÁ, O. *Problematika zaměstnávání občanů se zdravotním postižením: studijní texty* 1. vydání. Praha: Rytmus, 2005. s. 16-19.

¹⁰⁵ KREJČÍŘOVÁ, O. *Problematika zaměstnávání občanů se zdravotním postižením: studijní texty* 1. vydání. Praha: Rytmus, 2005. s. 16-19.

Podporované zaměstnání má své specifické znaky¹⁰⁶:

- **Umístění na pracovní místo probíhá okamžitě.** Zatímco u jiných forem zaměstnávání proběhne nejdříve vzdělávání a nácvik, teprve potom následuje zařazení na odpovídající pracovní pozici, u podporovaného zaměstnávání to je jinak. Zájemce je umístěn na pracovní místo podle toho, co momentálně je schopen a chce zvládnout. K rozvíjení jeho schopností dochází až po nástupu do práce za pomoci individuální podpory.
- **Nácvik dovedností probíhá přímo na pracovišti.** Člověk se učí pracovním postupům přímo na místě, kde pracuje. Výhoda tohoto postupu je, že odpadá problematika přenosu dovedností z jednoho pracoviště na druhé. Také dochází k lepší integraci člověka do pracovního kolektivu. Lidé okolo si postupně zvykají na kolegu s postižením.
- **Práce, která je konkurenceschopná.** Pracovník s postižením dostává stejnou mzdu za odvedenou práci jako ostatní. Jeho úvazek je také stejný i s možností zkrácení. V zaměstnání pracovní doba odpovídá možnostem konkrétního postiženého člověka.
- **Zaměstnání postiženého člověka v běžném pracovním prostředí.** Práce pro člověka s postižením mezi lidmi má pro něj význam ve smyslu sociální integrace.
- **Podpora.** Úspěšnost pracovního uplatnění závisí také na průběžné podpoře postiženého člověka. Řídí se jeho potřebami, může však být poskytována nejdéle dva roky. V případech, kdy je potřeba podpora delší, musí se řešit celá situace jinými prostředky např. osobní asistencí.
- **Individuální podpora.** Každý člověk se zrakovým postižením je jiný a potřebuje různou formu a délku podpory. Při jejím zajišťování se vychází z potřeb konkrétního člověka. Z jeho dovedností, nikoliv omezení.

¹⁰⁶ KREJČÍŘOVÁ, O. *Problematika zaměstnávání občanů se zdravotním postižením*: studijní texty 1. vydání. Praha: Rytmus, 2005. s. 16-19.

- **Aktivní přístup.** Člověk se zrakovým postižením má při plánování i realizaci služby hlavní slovo. Je podporována jeho aktivita.

Službou podporovaného zaměstnávání lidí se zrakovým postižením v olomouckém kraji se zabývá v rámci evropských projektů i nezisková organizace TyfloCentrum o.p.s.¹⁰⁷

Dalšími organizacemi, které se zabývají podporovaným zaměstnáváním lidí se všemi typy postižení, tedy i postižením zrakovým, jsou¹⁰⁸:

- Agentura podporovaného zaměstnávání Spolu Olomouc
- Agentura podporovaného zaměstnávání Integra Šumperk

V této kapitole jsem legislativně vymezila statut člověka se zdravotním postižením, pracovní rehabilitaci a rekvalifikaci. Věnovala jsem se problematice zaměstnávání těchto lidí. Popsala jsem zde i činnosti největšího pobytového střediska pro lidi se zrakovým postižením u nás. Tímto bych uzavřela část teoretickou a plynule přešla na část praktickou.

¹⁰⁷ TyfloCentrum Olomouc o.p.s. [online] Dostupný na www.tyflocentrum-ol.cz [cit. 27. prosince 2011]

¹⁰⁸ Podporované zaměstnávání [online] Dostupný na <http://www.unie-pz.cz/3-pz/20-pro-uzivatele-sluzby/23-poskytovatele-sluzby-pz.html?kraj=7> [cit. 11. února 2012]

4. Empirické šetření

V teoretické části jsem se věnovala zrakovému postižení, popsala jsem náročné elektronické kompenzační pomůcky a nastínila problematiku zaměstnávání lidí se zdravotním postižením.

V této kapitole se budu věnovat metodologii empirického šetření. Dále popíšu cíle, kritéria pro výběr klientů a také se budu věnovat formulaci výzkumných otázek.

4.1 TyfloCentrum

Empirické šetření bude probíhat v prostějovské pobočce Tyflocentra Olomouc. Čtenáři se pokusím přiblížit v krátkosti činnosti této organizace.

TyfloCentrum Olomouc, obecně prospěšná společnost, provozuje centrum denních služeb, pro těžce zrakově postižené občany regionu střední Moravy. V TyfloCentru se lidé mohou dozvědět informace o specifických službách zrakově postiženým, osvojit si dovednosti každodenního života, což jim umožní žít nezávislý život.¹⁰⁹

TyfloCentrum v Olomouci má registrovány tyto služby: Odborné poradenství, sociálně aktivizační služby, průvodcovskou a předčitatelskou službu a také službu sociální rehabilitace. Je rozděleno do středisek, které pak poskytují vybranou službu. Sociální rehabilitaci uskutečňuje středisko podporovaného zaměstnávání.¹¹⁰

V rámci projektu „Komplexní program podpory zaměstnávání osob se zrakovým postižením v Olomouckém kraji“, který je financován z Evropského sociálního fondu, realizuje služby na podporu udržení a zvýšení zaměstnanosti lidí se zrakovým postižením.¹¹¹

¹⁰⁹ Tyflocentrum Olomouc o.p.s. [online] Dostupný na http://www.tyflocentrum-ol.cz/app/sekce/35/kdo_jsme [cit. 1. března, 2012]

¹¹⁰ Tyflocentrum Olomouc o.p.s. [online] Dostupný na http://www.tyflocentrum-ol.cz/app/sekce/36/nase_sluzby [cit. 1. března, 2012]

¹¹¹ Tyflocentrum Olomouc o.p.s. [online] Dostupný na http://www.tyflocentrum-ol.cz/app/sekce/89/komplexni_program_podpory_zamestnavani_osob_se_zrakovym_postizenim_v_olomouckem_kraji [cit. 1. března, 2012]

Středisko podporovaného zaměstnání má svá regionální pracoviště. Jedním z nich je i pracoviště v Prostějově, kde bude probíhat empirické šetření.

4.2 Stanovení cíle a metody empirického šetření

V TyfloCentru pracuji od roku 2006. Náplní mé práce je pomáhat lidem se zrakovým postižením, nebo lidem s kombinovaným postižením, z nichž alespoň jedno je zrakové, při hledání zaměstnání. Pomoc spočívá v odborném poradenství, asistenci při jednání se zaměstnavatelem, zajišťování vzdělávacích kurzů a zprostředkování návazných služeb.

V rámci poskytování služby sociální rehabilitace se s klienty sepisují individuální plány.

Vše je podřízeno zájmům a přáním konkrétního klienta.

V poslední době se staly velmi vyhledávanou službou kurzy na počítači s hlasovým výstupem. Nespornou výhodou této náročné elektronické kompenzační pomůcky je překonávání informačních bariér lidí se zrakovým postižením.

V praktické části zobecním náročnou elektronickou kompenzační pomůcku jako počítač s hlasovým výstupem.

V rámci jobclubu, který probíhá v prostějovském středisku pravidelně, byla jedním klientem nastolena otázka, zda má větší šanci uspět na pracovním trhu člověk, který počítač s hlasovým výstupem ovládá, nebo vše záleží na jiných okolnostech?

Tato otázka mě natolik zaujala, že jsem zvolila za **cíl mé bakalářské práce zjistit, jaké možnosti pracovního uplatnění mají lidé se zrakovým postižením, kteří vlastní náročnou elektronickou kompenzační pomůcku a umí ji ovládat, s možnostmi, jež nabízí pracovní trh lidem, kteří tuto pomůcku nemají a ovládat ji neumějí.**

Empirické šetření jsem se rozhodla provést obsahovou analýzou dokumentů ze spisové dokumentace TyfloCentra v Prostějově.

Kritéria pro výběr klientů:

1. Zkoumané období bude začínat 1. květnem 2006, a končit 31. prosince 2010. V tomto období probíhaly postupně dva projekty na podporu zaměstnatelnosti lidí se zrakovým postižením.
2. Lidé později osleplí ve věku od 30-62 let. Jak již bylo napsáno v teoretické části, získané zrakové postižení zasahuje vývoj osobnosti méně. Ovšem je velmi náročné na adaptaci.¹¹²
Člověk se zrakovým postižením se musí naučit pracovat s počítačem s hlasovým výstupem jiným způsobem, musí si zapamatovat velké množství klávesových zkratk.¹¹³
3. Zrakové postižení těchto lidí spadá do čtvrté a páté kategorie – praktická a úplná nevidomost. Tento typ postižení je opět podrobně popsán v teoretické části mé bakalářské práce. V těchto dvou kategoriích se již lidé neobejdou bez použití počítače s hlasovým výstupem. Zbytky zraku již nelze pro práci s počítačem využít.
4. Jako jediné postižení všech klientů bude postižení zrakové. Do TyfloCentra jsou přijímáni i lidé s kombinovaným postižením, z nichž jedno je zrakové. Další postižení sebou přinášejí řadu dalších speciálních požadavků a kombinací.
5. Všichni lidé jsou klienty TyfloCentra v Prostějově. O lidech se zrakovým postižením, kteří nejsou klienty regionálního pracoviště TyfloCentra v Prostějově, není vedena spisová dokumentace, tudíž nemůže být podrobena zkoumání.
6. Všichni klienti jsou zařazeni do projektu „Podpora zaměstnatelnosti zrakově postižených Střední Moravy“ a také do projektu „Komplexní program podpory zaměstnávání osob se zrakovým postižením v olomouckém kraji“. Toto kritérium jsem vybrala s ohledem na to, že klienti, kteří si nepřáli být zařazení do těchto dvou projektů, neměli zájem o hledání zaměstnání.

¹¹² VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*, 1. vydání. Praha, Karolinum, 2000, s. 65.

¹¹³ JESENSKÝ, J – BUBENÍČKOVÁ, H. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2002. s. 231.

7. Všichni klienti, kteří umějí ovládat počítač s hlasovým výstupem, jej také vlastní.

V současné době TyfloCentrum v Prostějově eviduje 21 klientů. Všem zadaným kritériím odpovídá 14. klientů. Zbylých 7 klientů nesplňuje všechna kritéria uvedená výše. Dva z nich nevyhovují zadaným kritériím z důvodu kombinovaného postižení, jedna klientka nesplňuje kritérium praktické nebo úplné nevidomosti. Čtyři klienti nejsou zařazeni ani do jednoho z projektů na podporu zaměstnatelnosti lidí se zrakovým postižením. Tito lidé se zrakovým postižením u nás využívají jen sociálně-aktivizační služby.

Hlavní výzkumná otázka je podobná cíli zkoumání v mé bakalářské práci:
Jaký vliv má náročná elektronická kompenzační pomůcka na pracovní uplatnění lidí se zrakovým postižením?

Dílní výzkumné otázky:

1. **Kolik lidí se zrakovým postižením umělo ovládat počítač s hlasovým výstupem a kolik jich počítač s hlasovým výstupem ovládat neumělo?**
2. **Jaké bylo nejvyšší dosažené vzdělání lidí se zrakovým postižením ovládajících počítač s hlasovým výstupem?**
3. **Jaké bylo nejvyšší dosažené vzdělání lidí se zrakovým postižením, kteří neovládali počítač s hlasovým výstupem?**
4. **Kolik bylo mužů a kolik žen se zrakovým postižením, kteří uměli ovládat počítač s hlasovým výstupem?**
5. **Kolik bylo mužů a kolik žen se zrakovým postižením, kteří ovládat počítač s hlasovým výstupem neuměli?**
6. **Jaké nabídky od zaměstnavatelů dostali lidé se zrakovým postižením, kteří uměli ovládat počítač s hlasovým výstupem?**
7. **Jaké pracovní nabídky dostali lidé se zrakovým postižením, kteří projevíli přání pracovat bez pomoci počítače s hlasovým výstupem?**
8. **Kolik lidí se zrakovým postižením a ovládající počítač s hlasovým výstupem nastoupilo do zaměstnání?**

9. Kolik lidí se zrakovým postižením, kteří neovládali počítač s hlasovým výstupem, nastoupilo do zaměstnání?

Prezentace výsledků

Výsledky empirického šetření budou prezentovány pomocí tabulek, vyjádřeny budou v absolutních číslech i procenty. Postupně vyhodnotím odpovědi na dílčí výzkumné otázky. Poté přejdu na vyhodnocení otázky hlavní.

4.3 Zhodnocení empirického šetření

V předchozí kapitole jsem popsala metodologii empirického šetření ze spisové dokumentace TyfloCentra v Prostějově. Stanovila jsem hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky.

V této kapitole budu vyhodnocovat všechny otázky.

Dílčí výzkumné otázky 1 – 5 obsahují informace o tom, kolik lidí se zrakovým postižením umělo ve zkoumaném období ovládat počítač s hlasovým výstupem a kolik lidí se zrakovým postižením ovládat počítač s hlasovým výstupem neumělo a jaké bylo v obou skupinách zastoupení mužů a žen. Další informace se týkají nejvyššího dosaženého vzdělání všech lidí se zrakovým postižením - klientů TyfloCentra v Prostějově.

Dílčí výzkumná otázka č. 1 - Kolik lidí se zrakovým postižením v empirickém šetření umělo ovládat počítač s hlasovým výstupem a kolik jich tuto pomůcku ovládat neumělo?

Tab. 1. Znalost práce lidí se zrakovým postižením s počítačem s hlasovým výstupem.

	<i>Lidé se zrakovým postižením ovládající PC s hlasovým výstupem</i>	<i>Lidé se zrakovým postižením neovládající PC s hlasovým výstupem</i>
<i>Počet lidí se zrakovým postižením</i>	11	3
<i>Celkový počet lidí se zrakovým postižením</i>	14	
<i>Procenta</i>	79%	21%

Jak vyplývá z tabulky, ve zkoumané skupině převládá větší procento lidí se zrakovým postižením, kteří ovládat počítač s hlasovým výstupem umějí.

Dílčí výzkumná otázka č. 2 - Jaké bylo nejvyšší dosažené vzdělání lidí se zrakovým postižením ovládající počítač s hlasovým výstupem?

Tab. 2. Stupeň dosaženého vzdělání lidí se zrakovým postižením umějících ovládat počítač s hlasovým výstupem.

<i>Stupeň vzdělání</i>	<i>Vyučen</i>	<i>Středoškolské s maturitou</i>	<i>vysokoškolské</i>
<i>Počet</i>	2	7	2
<i>Celkový počet</i>	11		
<i>Procenta</i>	18%	64%	18%

Z tabulky je možno vyčíst, že všichni klienti mají vyšší než základní vzdělání. Největší skupinu 64% tvoří klienti, kteří mají střední odborné vzdělání zakončeno maturitní zkouškou.

Výzkumná otázka č. 3 - Jaké bylo nejvyšší dosažené vzdělání lidí se zrakovým postižením, kteří neovládali počítač s hlasovým výstupem?

Tab. 3. Stupeň dosaženého vzdělání lidí se zrakovým postižením neumějícím ovládat počítač s hlasovým výstupem.

<i>Stupeň vzdělání</i>	<i>Vyučen</i>	<i>Středoškolské s maturitou</i>
<i>Počet</i>	2	1
<i>Celkový počet</i>	3	
<i>Procenta</i>	67%	33%

Z tabulky vyplývá, že u lidí se zrakovým postižením, kteří počítač s hlasovým výstupem ovládat neuměli, převažovalo vzdělání učňovské 67%.

Dílčí výzkumná otázka č. 4 - Kolik bylo mužů a kolik žen se zrakovým postižením, kteří uměli ovládat počítač s hlasovým výstupem?

Tab. 4. Pohlaví lidí se zrakovým postižením, kteří uměli ovládat počítač s hlasovým výstupem.

	<i>Muži</i>	<i>ženy</i>
<i>Počet</i>	8	3
<i>Celkový počet</i>	11	
<i>Procenta</i>	73%	27%

Z tabulky vyplývá, že muži v této skupině převažují 73%. Možná je to dáno i tím, že větší zájem o zaměstnávání mají muži všeobecně.

Dílčí výzkumná otázka č. 5 - Kolik bylo mužů a kolik žen se zrakovým postižením, kteří neuměli ovládat počítač s hlasovým výstupem?

Tab. 5. Pohlaví lidí se zrakovým postižením, kteří neuměli ovládat počítač s hlasovým výstupem.

	<i>Muži</i>	<i>ženy</i>
<i>Počet</i>	<i>1</i>	<i>2</i>
<i>Celkový počet</i>	<i>3</i>	
<i>Procenta</i>	<i>34%</i>	<i>66%</i>

Podle tabulky v této skupině převládají ženy 66%.

Dílčí výzkumné otázky 6 – 9 se zabývají pracovními nabídkami a zaměstnaností lidí se zrakovým postižením.

Dílčí výzkumná otázka č. 6 – Jaké nabídky od zaměstnavatelů dostali lidé se zrakovým postižením, kteří uměli ovládat počítač s hlasovým výstupem?

Tab. 6. Pracovní nabídky lidem, ovládajícím počítač s hlasovým výstupem.

	<i>Počet</i>	<i>Celkový počet</i>	<i>procenta</i>
<i>Operátor PC</i>	<i>11</i>	<i>24</i>	<i>46%</i>
<i>Administrativní pracovník</i>	<i>3</i>		<i>13%</i>
<i>Digitalizátor textu</i>	<i>3</i>		<i>13%</i>
<i>Masér</i>	<i>2</i>		<i>8%</i>
<i>Programátor PC</i>	<i>2</i>		<i>8%</i>
<i>Pracovník v sociálních službách</i>	<i>1</i>		<i>4%</i>
<i>Sociální pracovník</i>	<i>1</i>		<i>4%</i>

<i>Správce internetového obchodu</i>	<i>1</i>		<i>4%</i>

Nejvíce nabídek bylo na pracovní pozici operátor PC celkem 46%. Následuje nabídka na pozici administrativní pracovník a digitalizátor textu – 13%. Po ní jsou pracovní pozice programátor a masér, každá po 8%. Nabídky pracovní pozice sociální pracovník, pracovník v sociálních službách a správce internetového obchodu se objevily sporadicky po 4%.

Dílčí výzkumná otázka č. 7 - Jaké pracovní nabídky dostali lidé se zrakovým postižením, kteří projevíli přání pracovat bez pomoci počítače s hlasovým výstupem?

Tab. 7. Pracovní nabídky lidem se zrakovým postižením neovládajícím počítač s hlasovým výstupem.

	<i>Dělník na výrobu vánočních ozdob</i>
<i>Počet</i>	<i>1</i>
<i>Celkový počet</i>	<i>1</i>
<i>Procenta</i>	<i>100%</i>

Z výzkumu vyplynulo, že nabídka na manuální práce lidí se zrakovým postižením, kteří chtěli pracovat manuálně, se objevila za zkoumané období jen jedenkrát. Byla to práce z domova. Pracovní pozice zněla – dělník na výrobu vánočních ozdob. Paní, které byla nabídka určena, byly zaslány poštou korálky a vlasec. Měla si vyzkoušet, zda hvězdu dovede vyrobit i bez kontroly zraku. I když se jí podařilo hvězdu vyrobit, zaměstnavatel nebyl spokojen s výslednou kvalitou a paní do pracovního poměru nepřijal.

Dílčí výzkumná otázka č. 8 - Kolik lidí se zrakovým postižením a ovládajícím počítač s hlasovým výstupem nastoupilo do zaměstnání?

Tab. 8. Nástup lidí se zrakovým postižením, ovládajících počítač s hlasovým výstupem do zaměstnání.

	<i>Lidé se zrakovým postižením ovládající počítač s hlasovým výstupem</i>
<i>Celkový počet</i>	<i>11</i>
<i>Počet nástupů do zaměstnání</i>	<i>19</i>
<i>Procenta</i>	<i>173%</i>

Úspěšnost pracovního uplatnění lidí se zrakovým postižením ovládajících počítač s hlasovým výstupem byla 173%/. Přesah 100% je dán tím, že někteří klienti změnili během zkoumaného období pracovní místo několikrát. Zaměstnání získal každý z nich.

Dílčí výzkumná otázka č. 9 - Kolik lidí se zrakovým postižením, kteří neovládali počítač s hlasovým výstupem, nastoupilo do zaměstnání?

Tab. 9. Nástup lidí se zrakovým postižením neovládajících počítač s hlasovým výstupem do zaměstnání.

	<i>Lidé se zrakovým postižením neovládající počítač s hlasovým výstupem</i>
<i>Celkový počet</i>	<i>3</i>
<i>Počet nástupů do zaměstnání</i>	<i>0</i>
<i>Procenta</i>	<i>0%</i>

Bohužel, zde se vzhledem k tomu, že nabídka přišla jen od jediného zaměstnavatele a neskončila přijetím do pracovního poměru, hledání vhodného zaměstnání dopadlo v 100% neúspěšně.

Dílčí výzkumné otázky vyhodnotily odpověď na otázku hlavní: **Jaký vliv má náročná elektronická kompenzační pomůcka na pracovní uplatnění lidí se zrakovým postižením?**

Tab. 8. Souhrnný přehled

	<i>Lidé se zrakovým postižením ovládající počítač s hlasovým výstupem</i>	<i>Lidé se zrakovým postižením neovládající počítač s hlasovým výstupem</i>
<i>Celkový počet</i>	14	
<i>Počet</i>	11	3
<i>Muži</i>	8	1
<i>Ženy</i>	3	2
<i>Vyučen</i>	2	2
<i>Středoškolské s maturitou</i>	7	1
<i>Vysokoškolské</i>	2	0
<i>Pracovní nabídky</i>	24	1
<i>Nástup do zaměstnání</i>	19	0

Z vyhodnocení dílčích otázek vyplývá, že největší šanci uspět na pracovním trhu má člověk se zrakovým postižením, který umí na uživatelské úrovni ovládat počítač s hlasovým výstupem.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo prozkoumat, jaký význam má náročná elektronická kompenzační pomůcka neboli počítač s hlasovým výstupem pro pracovní uplatnění lidí se zrakovým postižením.

Empirické šetření ukázalo, že největší šanci uspět na trhu práce má člověk se zrakovým postižením, který umí na uživatelské úrovni počítač s hlasovým výstupem používat.

Myslím si, že ovládání počítače s hlasovým výstupem je kritériem velmi důležitým, nikoliv však jediným pro pracovní uplatnění lidí se zrakovým postižením. Nemalou úlohu zde hraje osobnost každého člověka a také jeho postoj ke svému postižení.

Tyto charakteristiky se odráží i v přístupu lidí se zrakovým postižením k ovládání počítače s hlasovým výstupem.

Většina lidí, které jsem zahrnula do výzkumu a kteří neuměli ovládat počítač s hlasovým výstupem, před ztrátou zraku počítač běžně používali, když ne přímo k práci, tak pro zábavu.

Těmto lidem se zdálo zcela nemožné, že by mohli počítač s hlasovým výstupem používat i po ztrátě zraku. Báli se, že se nenaučí klávesové zkratky, hlasový přístup jim připadal nesrozumitelný. Jedna paní se zbytky zraku se snažila ovládat počítač způsobem, který používá vidící člověk. Neúspěch, který následoval, ji přesvědčil, že s tímto postižením se prostě nedá přístroj ovládat.

Umění ovládat náročné elektronické kompenzační pomůcky, není pro člověka se zrakovým postižením zárukou okamžitého nástupu do pracovního poměru. Jeho šance na získání zaměstnání se však touto dovedností zvyšují.

Přes všechna omezení, která sebou zrakové postižení přináší, jsou náročné elektronické kompenzační pomůcky velkým pomocníkem, jak v získávání informací, vzdělávání, udržování a rozvíjení sociálních kontaktů člověka se zrakovým postižením s okolím, tak i v oblasti jeho pracovního uplatnění.

Výsledky empirického šetření bakalářské práce mohou v budoucnu posloužit mě i mým kolegyním při poradenství pro výběr povolání u lidí se zrakovým postižením a také organizaci, ve které pracuji, při plánování nabízených služeb.

Použitá literatura:

BENDOVÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2006. ISBN 80-244-1436-8.

ČÁLEK, O. a kol. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. 1. vydání. Praha: SPN, 1986. ISBN 80-7066-341-3.

ČÁLEK, O. *Pracovní uplatnění zrakově postižených osob*. 1. vydání. Praha: SPN, 1985.

HAMADOVÁ, P. *Socioprofesionální dimenze edukace žáků se zrakovým postižením*. Disertační práce. Brno: PdF MU, 2006.

HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. 1. vydání. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. 1. vydání. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-192-7.

JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství TRITON, 2006. ISBN 80-7254-730-5. S. 33.

JESENSKÝ, J. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. 1. Vydání. Hradec Králové: 2002. ISBN 80-7041-041-8.

JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*. 1. Vydání. Praha, Univerzita Karlova: vydavatelství Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-941-1.

KEBLOVÁ, A. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky základní školy*, 1. vydání. Praha:Septima, 1995. ISBN 80-85801-62-0.

KREJČÍŘOVÁ, O. *Problematika zaměstnávání občanů se zdravotním postižením: studijní texty* 1. Vydání. Praha: Rytmus, 2005. ISBN 80-903598-1-7.

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. 2. dopl. vydání. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.

LUDÍKOVÁ L. STOKLASOVÁ V. *Tyflopedie pro výchovné pracovníky*, 1. vydání. Olomouc:UP, 2006. ISBN 80-244-1189-X.

LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie-andragogika*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1191-1.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*, 1. vydání. Praha: Portál s.r.o., 2005, ISBN 80-7367-002-X.

MORAVCOVÁ, D.: *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. 1. vydání. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-476-4.

RENOTIÉROVÁ, M. LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0873-2.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika*. 4. vydání. Olomouc: VUP, 2006. ISBN 80-244-1475-9.

ROZSÍVAL, P. a kol, *Oční lékařství*, 1. Vydání. Praha: Galén, 2006. ISBN 80-7262-404-0.

VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. *Psychologie handicapu*, 1 část, *Handicap jako psychosociální problém*, 2. Vydání, Liberec: Technická univerzita Liberec, 2003. ISBN 80-7083-763-2.

VÁGNEROVÁ, M. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*, 1. vydání. Praha: Karolinum, 2000, ISBN 80-7184-929-4.

VOKURKA, M., HUGO, J. a kol. *Praktický slovník medicíny*. 5. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 1998. ISBN 80-85800-81-0.

WIENER, P. RUCKÁ, R. *Terapie zrakového handicapu*. 1. vydání. Praha: [Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS], 2006. ISBN: 80-239-6774-6.

Internetové zdroje:

<http://is.brailnet.cz>[cit. 27. října 2011].

<http://www.sons.cz> [cit. 27. prosince 2011].

<http://www.centrumpronevidome.cz/doc> [cit. 27. prosince 2011].

<http://www.dedina.cz> [cit. 27. prosince 2011].

<http://www.praceprozp.cz>[cit. 27. prosince 2011].

<http://www.tyflocentrum-ol>. [cit. 1. března, 2012].

Legislativní dokumenty:

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Vyhláška č. 388/2011, kterou se provádí některá ustanovení zákona o dávkách osobám se zdravotním postižením.

Seznam příloh:

Příloha 1. Povolání vhodná pro zrakově postižené.

Příloha 2. Seznam náročných elektronických kompenzačních pomůcek, na které se poskytuje příspěvek, platný od 1. 1. 2012.

Přílohy

Příloha 1. Povolání vhodná pro zrakově postižené.

Podle Informačního a vzdělávacího portálu zaměřeného na potřeby osob se zdravotním postižením a na jejich uplatnění na trhu práce, kde spolutvůrcem je i Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, o. s., je pro zrakově postižené osoby nezbytná dostupnost počítače s hlasovým výstupem jako kompenzační pomůcky. Dále musí být zajištěna úprava pracoviště vzhledem k zrakovému postižení a vhodný výběr dalších pracovních pomůcek.¹¹⁴

Vytipované pracovní pozice pro zrakově postižené jsou¹¹⁵

- **Administrativní pracovník** - jeho úkolem je zajišťování různých pomocných kancelářských činností. Jedná se o vkládání, přepisování textu do počítače, sledování termínů schůzek, vytváření databází a přehledů. Dá se říct, že při tomto povolání, pokud je člověk těžce zrakově postižen, je velmi vhodná kompenzační pomůcka právě **počítač s hlasovým výstupem**.
- **IT pracovník** – pracovní činnosti jsou vykonávány v oblasti výpočetní techniky a informačních technologií. Může se jednat o pozice správce aplikací, programátor, operátor aj. Nezbytnou kompenzační pomůckou vedle řady dalších je **počítač s hlasovým výstupem**.
- **Pracovník v telemarketingu** – Mezi tyto činnosti řadíme telefonickou nabídku služeb, přímý prodej, sjednávání schůzek, průzkumy trhu veřejného mínění, rezervace, registrace aj. Pro sjednávání termínů schůzek, pokud postižený pracuje v běžném pracovním prostředí, je nezbytná dostupnost záznamů zrakově postiženého i jeho kolegům. Zde se jeví **počítač s hlasovým výstupem** opět jako nezbytnost.

¹¹⁴ Práce pro zdravotně postižené. [online]. Dostupný na <http://www.praceprozp.cz/hledani-prace/seznam-zvlaste-vhodnych-pracovnich/zrakove-postizeni.html> [cit. 27. prosince 2011]

¹¹⁵ Práce pro zdravotně postižené. [online]. Dostupný na <http://www.praceprozp.cz/hledani-prace/seznam-zvlaste-vhodnych-pracovnich/zrakove-postizeni.html> [cit. 27. prosince 2011]

- **Právník** – právníčnou činností se rozumí poskytování právních služeb a poradenství. Své klienty zastupuje před soudy, zpracovává právní expertízy, věnuje se obhajobě, posuzuje relevantnost důkazních materiálů, sepisuje žaloby, odvolání proti nim a jiné listiny, může být jmenován správcem konkurzní podstaty, vede dokumentaci. Může mít asistentku, přesto i k tomuto povolání je kromě jiných nezbytnou kompenzační pomůckou **počítač s hlasovým výstupem**.
- **Překladatel, tlumočník** – práce tlumočnicka spočívá v překládání a tlumočení. Někdy se stane, že tato profese je zaměřena jen na překlad, nebo jen na tlumočení. Tlumočník tlumočí mluvené slovo a texty do cizích jazyků a obráceně. Také překládá odborné články, kde je potřeba znalost odborných pojmů, zpracovává texty v češtině pro použití v zahraničí nebo naopak texty zahraniční pro použití v České republice. Překládá literární díla tak, aby jejich umělecká hodnota zůstala zachována. Při překládání článků je k samostatnosti kromě běžných kompenzačních pomůcek nezbytný také **počítač s hlasovým výstupem**.
- **Psycholog** – pracuje v oboru psychologie. Do jeho pracovní náplně patří zjišťování osobnostních rysů, pokud si je klient nebo jiný subjekt objedná. Analyzuje potřebné informace o klientovi s cílem usnadnit mu rozhodování při zátěžové situaci nebo při výběru vhodného povolání. **Psycholog** může na klienty působit individuálně, nebo vést skupinové terapie. Také může vést vzdělávací a tréninkové kurzy. **Počítač s hlasovým výstupem** je zde nutný pro zápisy o klientech pro jiné instituce, další profesní vzdělávání a k vyhledávání informací z oboru.
- **Sociální pracovník** – jeho úkolem je pomoc lidem překonat tíživé životní situace. Jeho pracovní náplní může být zjišťování celkové sociální situace, šetření v rodinách, majících problémy s bydlením, dluhy, požíváním návykových látek aj. Jejich pomoci je potřeba i v pobytových zařízeních pro zdravotně postižené, seniory, v azylových domech. Mohou poskytovat sociálně právní poradenství včetně pomoci při vyplňování formulářů, realizovat činnosti při vyplácení sociálních dávek, odborně koordinovat a jinak zabezpečovat poskytování sociálních služeb. Práce sociálního pracovníka je rozmanitá a jedinec musí přihlídnout ke svým schopnostem, dovednostem, možnostem a

chuti pracovat pro některou cílovou skupinu. V každém případě ať už k získávání informací, dalšímu profesnímu vzdělávání nebo vedení záznamové dokumentace, k vypracovávání projektů je potřebný **počítač s hlasovým výstupem**.

- **Učitel** – úkolem učitele je výchovně vzdělávací činnost na různých typech škol včetně vyšších odborných a vysokých škol. Učí žáky zvládat předepsanou učební látku. Provádí kontrolu jejich osvojených znalostí a dovedností, komunikuje s rodiči na třídních schůzkách i mimo ně, řeší kázeňské přestupky, motivuje žáky k zájmu o učivo, spolupracuje s výchovným poradcem. Také může psát vědecké práce, vystupovat na odborných konferencích nebo psát učební texty. Do všech těchto činností se potřeba **počítače s hlasovým výstupem** jako kompenzační pomůcky prolíná.
- **Speciální pedagog** – jeho úkolem jsou pedagogická, diagnostická terapeutická a poradenská činnost ve vzdělávací a výchovné oblasti. Jeho činnost zasahuje i do oblasti vědy vydáváním odborných článků, učebních textů nebo knih pro zdravotně postižené. Pro jeho další profesní vzdělávání i psaní vědeckých publikací je **počítač s hlasovým výstupem** nezbytnou kompenzační pomůckou.
- **Hudebník** – hudebník hraje na určitý hudební nástroj. Může hrát jako sólista, nebo jako člen orchestru. Notový zápis používá v Braillově písmu. Pro studium tohoto oboru a další vzdělávání v této profesi opět poslouží osobní **počítač s hlasovým výstupem**.
- **Ladič klavírů** – jeho činnost spočívá v ladění klavíru, i jiných hudebních nástrojů a tím získání čistoty tónů. Tento pracovník nástroje nejen ladí, ale také čistí a opravuje.
- **Zpěvák** – interpretuje hlasem sborové skladby nebo sólové party. Může být buď sólistou, či zpívat ve sboru. Mezi další činnosti patří studium uměleckých děl, udržování čisté interpretační úrovně častým cvičením, studium techniky zpěvu. Spolupracuje s režisérem, sbormistrem a ostatními členy sboru.
- **Čalouník** – vyrábí čalouněný nábytek, potahuje sedačky do aut, podílí se na výrobě dekorací jevištních, do výloh a podobně. Výroba může být buď sériová, nebo individuální.

- **Kartáčník** - vyrábí kartáče, štětce, štětky, košťata, technické kartáče a kotouče. Součástí této výroby je příprava kartáčnického materiálu až po konečnou úpravu výrobku.
- **Keramik** – podílí se na výrobě užitných, zdravotních, dekorativních, stavebních a technických výrobků z keramické hlíny a porcelánu. Do náplně jeho práce patří i obsluha zařízení na výrobu těchto výrobků.
- **Knihář** – věnuje se opravě, restaurátorství knih, zejména pak knižních vazeb a polygrafických výrobků. Do jeho pracovní činnosti lze zahrnout přípravu lepidel pro knihy, řezání papíru, zhotovování knižních vazeb buď ručně, nebo pomocí strojů. Také zhotovuje všechny druhy krabic od těch nejjednodušších až po náročné. Seřizuje a obsluhuje stroje, potřebné na výrobu a opravy knih.
- **Košíkář** – zhotovuje výrobky z rákosu a proutí. Tyto se dají použít jako dekorativní nebo užitné předměty. Do jeho pracovní náplně patří připravení vrbového proutí, štípání hoblování, vyplétání výrobku z proutí, zhotovování nábytku dle šablon.
- **Masér sportovní a rekondiční** – provádí masáže klasické, rekondiční, sportovní a reflexní. Zaměstnan může být buď ve zdravotnických, rekreačních a sportovních zařízeních. Jestliže se rozhodne, může si pronajmout místnost, jejíž vybavení musí odpovídat hygienickým požadavkům, a otevřít si vlastní studio. Tato varianta předpokládá vedení účetnictví a podkladů pro daňové přiznání, což nevidomý bez cizí pomoci nemusí zvládat vzhledem ke svému postižení. Provádí pak masáže celého těla, nebo jen některých jeho částí. Součástí jeho práce je i poradenství lidem, kdy navštívit odborné rehabilitační pracoviště a jak správně cvičit.

Do tohoto výčtu bych ráda zařadila povolání, se kterým jsem se setkala ve své praxi:

- **Řečník na pohřebních obřadech** – s tímto méně obvyklým povoláním jsem se setkala ve své praxi. Pracovní náplní řečníka je verbální projev na smutečních obřadech. Podklady pro něj dodají samotní pozůstalí, nebo ve svém výstupu mluví podle svého uvážení. Vzhledem k tomu, že nevidomý člověk nemá možnost seznámit se obvyklou formou s podklady pro řeč tzv. čtením ručně psaného písma, má dohodnuto se

zaměstnavatelem, že ten mu tyto podklady zasílá v elektronické formě na mail včetně smutečního parte. Pracovník po jejich přečtení **počítačem s hlasovým výstupem** se je naučí, a všechny řeči přemluví do diktafonu. Tak má jistotu, že nezapomene nic těsně před obřadem.

Jsou vytipována povolání vhodná pro zrakově postižené a praxe ukazuje, že budou přibývat další pozice. Náročné elektronické kompenzační pomůcky jsou nezbytné v intelektuálních profesích. Naopak v profesích dělnických je v současné době jejich uplatnění spíše okrajové.

Příloha 2. Seznam náročných elektronických kompenzačních pomůcek, na které se poskytuje příspěvek, platný od 1. 1. 2012.

Od 1. 1. 2012 se ruší vyhláška č. 182/1991 sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Je nahrazena vyhláškou ministerstva práce a sociálních věcí č. 388/2011 sb. ze dne 29. listopadu 2011 o provedení některých ustanovení zákona o dávkách osobám se zdravotním postižením. Podle ní jsou poskytovány příspěvky na tyto náročné elektronické kompenzační pomůcky¹¹⁶:

Autonomní náročné elektronické kompenzační pomůcky

- **digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem;**
- **kamerová lupa** (dříve digitální zvětšovací lupa pro slabozraké);
- **digitální zvětšovací lupa** (dříve digitální zvětšovací lupa pro osoby se zbytky zraku a prakticky nevidomé s podporou hlasového výstupu);
- **digitální zápisník pro zrakově postižené s hlasovým výstupem nebo braillovým displejem** (dříve elektronický zápisník s hlasovým nebo hmatovým výstupem pro nevidomé).

Přídavné náročné elektronické kompenzační pomůcky

- **Tiskárna reliéfních znaků pro nevidomé;**
- **Braillový displej pro nevidomé** (dříve čtecí přístroj pro nevidomé s hmatovým výstupem);
- **Speciální programové vybavení pro zrakově postižené** (dříve programové vybavení pro digitální zpracování obrazu).

Z vyhlášky 388/2011 sb. byly vyřazeny tyto přídavné náročné elektronické kompenzační pomůcky:

¹¹⁶ Srov. Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení. Vyhláška č. 388/2011, kterou se provádí některá ustanovení zákona o dávkách osobám se zdravotním postižením.

- Jednobarevná tiskárna;
- Zařízení pro přenos digitálních dat.

Anotace

Práce je věnována problematice zaměstnávání lidí se zrakovým postižením. V teoretické části vymezuje zrakové postižení a jeho vliv na osobnost jedince. Pozornost je věnována náročným elektronickým kompenzačním pomůckám a zaměstnávání lidí se zrakovým postižením. V praktické části pomocí obsahové analýzy dokumentů je zkoumán vliv náročných elektronických kompenzačních pomůcek na pracovní uplatnění lidí se zrakovým postižením.

Z empirického šetření vyplývá, že náročné elektronické kompenzační pomůcky zásadně ovlivňují pozici lidí se zrakovým postižením na trhu práce. Do budoucna by jejich rozvoji a dostupnosti pro lidi se zrakovým postižením měla být věnována dostatečná pozornost.

Jméno a příjmení autora: Zuzana Znojilová

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské diplomové práce: Význam náročných elektronických kompenzačních pomůcek při pracovním uplatnění osob se zrakovým postižením v Olomouckém kraji.

Anglický název bakalářské diplomové práce: Use in the workplace of special-purpose electronic devices by people with visual impairment in the region of Olomouc.

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, PhD.

Jazyk: Český

Počet znaků:

Počet příloh: 2

Počet použitých zdrojů: 33

Klíčová slova: zrakové postižení, člověk se zrakovým postižením, náročná elektronická kompenzační pomůcka, pracovní rehabilitace, rekvalifikace, podporované zaměstnávání.

Keywords: visual disability, a person with visual disability, compensatory aid, Vocational rehabilitation, requalification, supported employment.

Annotation

This work is dedicated to issues of employment of people with visual disability. The theoretical part explains visual disability and its influence on the personality of the individual. Attention is paid to compensatory aids and employment of people with visual disability. The practical part, using content analysis of documents, examines the influence of electronic compensatory aids on the employment of people with a visual disability. This empirical investigation shows that compensatory aids fundamentally affect the position of people with a visual disability in the labour market. In future, sufficient attention should be paid to their development and availability.